

ІНСТИТУЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ, ФІНАНСІВ, МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ПРАВА

УДК 620.9

ШЛЯХИ СТИМУЛЮВАННЯ ВИРОБНИЦТВА БІОПАЛИВА В УКРАЇНІ©

О.О. ГУЦАЛЕНКО,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської
справи та страхування,
Вінницький національний
аграрний університет
(м. Вінниця)

Стаття присвячена вивченню перспектив розвитку виробництва та споживання біопалив. В результаті дослідження визначено, що в Україні існує недостатня державна підтримка і відсутня чітка законодавча база, яка б стимулювала виробництво як самого біопалива, так і сировини для його виробництва, а також сценарії розвитку виробництва біопалива. Розкрито основні проблеми виробництва біопалива в Україні. Визначено інструменти стимулювання виробництва біопалива і запропоновано послідовну і системну стратегію розвитку ринку біопалива в Україні, розраховану на 5-10 років, яка передбачає реалізацію окреслених заходів. З метою розвитку ринку біопалива в Україні та гарантованого забезпечення агросфери паливно-енергетичними ресурсами має бути реалізована послідовна системна стратегія, яка передбачає податкову підтримку виробництва палива з біодомішками, переробку ріпакової олії для промислового використання, розвиток інфраструктури, дотримання екологічних норм, включаючи раціональне використання земельних ресурсів з урахування системи сівозмін, кліматичних та соціально-екологічних особливостей регіонів, впровадження стимулів для використання екологічно чистих транспортних засобів тощо.

Ключові слова: біопаливо, виробництво, напрямки стимулювання, ринок.

Літ. 11.

Постановка проблеми. Відновлювана енергетика надає широкі перспективи для сільського господарства. Вона відкриває нові джерела енергії, що за умов цінової ситуації на світовому ринку нафти та значної залежності від імпорту енергоносіїв можуть стати рятувальним засобом для сільськогосподарських товаровиробників. Крім того альтернативні джерела енергоресурсів відкривають нові ринки збуту, поєднуючи продовольчу та енергетичну галузі, та гарантовано забезпечують надходження пального за стабільними цінами. Сільськогосподарські товаровиробники, виробляючи сировинну базу для виробництва біопалива, зацікавлені у її реалізації. Для держави найкращими споживачами біоенергетичних культур є суб'єкти господарювання України, які займаються виробництвом та

реалізацією біопалива, результатом чого є отримання прибутку та наповнення бюджету. Україна має найкращу сільськогосподарську базу для виготовлення біопалива у Європі і має перспективи виходу у лідери виробництва біопалива.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема виробництва і використання біопалива через її загальну високу важливість закономірно знаходить широкий відгос у науковій літературі. Питаннями вирішення проблеми виробництва та використання біопалива в Україні займаються такі вчені: В. Дубровін [2], Г. Калетнік [3], О. Прутська [5], Т. Плахтій [6], М. Роїк [8], П. Саблук [9], О. Шпичак [11] та інші.

Однак, варто зазначити, що подальші дослідження у сфері можливостей, перспектив, шляхів стимулювання та підвищення ефективності використання біопалив є перспективними, так як відкритими для дослідження є багато ключових питань у даній сфері.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є вивчення шляхів ефективного стимулювання виробництва й використання біопалива в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки собівартість отримання біопалива сьогодні перевищує вартість традиційних видів палив, країни-учасниці ЄС всіма способами намагаються стимулювати виробництво і споживання біопалива за допомогою різних інструментів державного регулювання. Інструменти державного втручання відносно відновлюваних джерел енергії з'явилися з появою біоенергетики, а особливого поширення набули у 1990-х – на початку 2000-х років.

На думку Міжнародного енергетичного Агентства, найбільш дієвим та ефективним є впровадження не одного окремого інструменту, а поєднання їх у певній комбінації. Вагоме значення також має тривалість і передбачуваність певного типу політики. Оскільки політика державного регулювання набула дії лише декілька років тому, неможливо зробити висновки про ефективність та дієвість конкретного типу у тривалій перспективі.

В Україні, незважаючи на наявність глобальних планів, програм та постанов, розвиток біопаливного виробництва поки що знаходиться на стадії становлення. На відміну від інших країн-виробників біопалив в Україні відсутня державна підтримка і чітка законодавча база, яка б стимулювала виробництво як самого біопалива, так і сировини для його виробництва. Ці умови викликають цілий ряд проблем, які стримують реалізацію програми розвитку виробництва біопалива. Перш за все це призводить до нестабільної та низької пропозиції сировини, тобто насіння ріпаку. В цілому, ріпак не переробляється на біодизель, оскільки в основному насіння вивозиться за кордон. Крім того, як і в Європейських країнах, собівартість виробництва біопалива поки що перевищує мінеральне паливо, а тому без державної підтримки воно не зможе втримати конкуренції на внутрішньому ринку. Існують й інші питання, які потребують вирішення в процесі впровадження біодизеля як альтернативного паливного ресурсу [6].

Результатом виявлених тенденцій є: зменшення інвестицій у цю сферу; низький рівень конкурентоспроможності приватних підприємств; недосконала система сертифікації для біопалива; відсутність податкових пільг, субсидій як виробникам, так і споживачам.

Для України, яка, з одного боку, на 55% залежить від імпортного палива, а з іншого – не повністю використовує потенціал свого сільського господарства, виробництво енергії на основі біомаси могло б стати реальною альтернативою, що дозволила б не тільки побороти надмірну залежність від імпортних енергоносіїв, але й наблизити Україну до Європи та зробити свій внесок у запобігання зміні клімату.

Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 22.02.2008 р., одним із пріоритетних напрямків діяльності Мінагрополітики було визначено координацію розвитку альтернативних видів палива для заміни традиційних видів енергоносіїв. В Україні для виробництва біопалива найбільш перспективно вирощувати наступні види енергетичних культур: для виробництва біоетанолу – зернові культури, і насамперед, зерно кукурудзи та цукрові буряки; біодизельного палива – насіння олійних культур, зокрема, ріпаку, соняшника, сої. Протягом 2008-2015 рр. значна увага приділялася використанню твердого біопалива (солом'яних брикетів, пелет, зрубок, відходів сільгоспвиробництва).

Україна має значний потенціал у виробництві відновлюваних джерел енергії, особливо біопалива з органічної сировини, і можливості для його реалізації. Проте, існує низка проблем нормативно-правового характеру, створення внутрішнього ринку біопалива, відповідність та адаптація до світових стандартів, що стають на заваді використанню цього потенціалу повною мірою.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває внесення поправок та змін до чинного законодавства, розробка нових законодавчих актів, що відповідатимуть європейським стандартам та вимогам сталості, введення фінансових стимулів і механізмів та інноваційно-інвестиційної підтримки у сфері виробництва біопалива [8, с. 5].

Т. Плахтій та В. Драчук вказують на те, що законодавче регулювання на рівні держави із застосуванням різних підходів у стимулюванні виробників та споживачів конкретної галузі народного господарства свідчить про зацікавленість у позитивних результатах та розширенні конкретного ринку на перспективу.

Стосовно енергетичної галузі, яка займається виробництвом біопалива, також передбачено ряд податкових важелів з метою зниження податкового тиску на суб'єктів, які причетні до даного процесу. Встановлення особливих підходів у оподаткуванні є аргументом для визначення важливої ролі біоенергетичної галузі для України в цілому [6, с. 235].

О.А. Чупайленко звертає увагу на те, що підтримка розвитку біопалива в Україні повинна базуватися на наступних чинниках:

- гармонізація законодавства України по біопаливу із законодавством ЄС;
- затвердження стратегії розвитку ринку біопалива України;
- податкові пільги, субсидії як виробникам, так і споживачам;
- підтримка інвестиційно-інноваційної діяльності в сфері виробництва біопалива [10].

Розглядаючи перспективи розвитку виробництва і споживання біодизелю в тій чи іншій країні світу, необхідно розуміти, які саме фактори є рушійною силою такого розвитку, а які можуть загальмувати або зробити неможливим таке виробництво. Основні з них – це намагання знайти розумну альтернативу джерелам нафтового палива, враховуючи екологічний характер.

В Україні виробництво біопалива може розвиватись за наступними сценаріями:

➤ Україна буде національну біопаливну індустрію та повністю забезпечує потреби свого агропромислового комплексу у дизельному паливі;

➤ Україна створює привабливі умови для залучення іноземних інвестицій в біодизельне виробництво та стає крупним експортером біодизелю до інших країн Європи та світу;

➤ В Україні розвивається стихійне виробництво біодизелю з власної сировини на малопотужному устаткуванні для забезпечення власних потреб сільськогосподарських підприємств;

➤ Україна швидкими темпами нарощує виробництво олійних культур та перетворюється в сировинну базу для забезпечення швидко зростаючих біодизельних потужностей країн ЄС [1] з відсутністю належних умов та стимулювання розвитку ринку біопалива в Україні.

Підсумовуючи вищезазначені аргументи на користь розвитку альтернативної енергетики в Україні і досвід країн, що випускають біопаливо в промислових масштабах, ми пропонуємо послідовну і системну стратегію розвитку ринку біопалива в Україні, розраховану на 5-10 років, яка передбачає реалізацію наступних заходів:

1. Податкова підтримка, яка має за мету стимулювати виробництво палива з біодомішками шляхом диверсифікації акцизного збору в залежності від частки біодизеля у звичайному паливі. Зокрема, податкове стимулювання передбачає такі кроки:

▪ зменшення акцизних зборів для сумішевих палив у бік стимулювання виробництва палива з вищим вмістом біодомішки;

Виробники біопалива мають право на справляння акцизного збору за ставкою 0 гривень за 1 літр 100-відсоткового спирту із:

– біоетанолу, що використовується підприємствами для виробництва бензинів моторних сумішевих із вмістом біоетанолу, етил-трет-бутилового етеру (ЕТБЕ), інших добавок на основі біоетанолу;

– біоетанолу, який використовується для виробництва біопалива [7].

▪ звільнення від оподаткування або впровадження пільгового оподаткування для проектів (заводів) з виробництва біодизеля та біоетанолу на строк 5-10 років;

▪ підтримка вирощування енергетичної сировини шляхом дотування, яку доручити спеціальному відповідальному державному органу (наприклад, Аграрному фонду), вести закупки енергетичної сировини, забезпечувати її зберігання та продаж виробникам біопалива за встановленою ціною, що забезпечить конкурентоспроможність біопалива;

▪ надати безпосередню підтримку переробки ріпакової олії для промислового використання;

▪ забезпечити поставки на ринок біодизеля та біоетанолу за цінами, як мінімум на 10% меншими, ніж ціна звичайного дизеля та бензину, за рахунок податкових пільг;

▪ забезпечити поступове скорочення розміру встановлених пільг відповідно до міри становлення ринку біопалива.

2. Регуляторна політика, що передбачає розробку нормативної документації з виробництва біопалива, а саме:

- розробка вимог до якості паливних сумішей з вмістом біопалива понад 5 %;
- запровадження системи сертифікації й моніторингу відповідних стандартів сумішевого палива;

3. Розвиток інфраструктури:

- створення відповідної інфраструктури, яка б забезпечувала збір сировини та її транспортування;
- удосконалення вимог щодо зберігання сировини, що забезпечить гнучкість незалежно від форми врожаю, часу його збору, географії та місця використання;

4. Науково-дослідна робота, що включає наступні дії:

- удосконалення, розробка та виробництво технологічного обладнання для виробництва біопалива за допомогою державної підтримки та залучення приватного капіталу;

- розробка спеціалізованого устаткування для забезпечення потреб ефективного та екологічно раціонального збору енергетичних врожаїв;

5. Екологічна доцільність:

- раціональне використання земельних ресурсів з урахування системи сівозмін, кліматичних та соціально-екологічних особливостей регіонів;
- впровадження стимулів для використання екологічно чистих транспортних засобів.

6. Інформаційна освіченість, що формуватиме позитивне ставлення до альтернативних джерел енергії взагалі та до біопалива зокрема:

- формування суспільного ставлення до біопалива як до рівноцінного, конкурентного заміника мінеральних палив;
- забезпечення інформаційної прозорості ринку біопаливом сировини (ріпаку);
- сприяти розвитку екологічно чистих видів палива на національному та регіональному рівнях;
- надавати агровиробникам інформацію щодо переваг вирощування енергетичних культур, використання залишків врожаїв та побічних культур.

Висновки. Отже, на сьогоднішній день в Україні прийнято чимало законів, створено багато програм розвитку біоенергетики, однак, на жаль, більшість з них не достатньо продумані, фінансово не підтримані, не повністю враховують світовий досвід. Багато країн Європейського Союзу, США, Бразилія, Австралія та інші вже обрали біоенергетику пріоритетним напрямком розвитку, відповідно, вони мають значний досвід становлення законодавчої бази, реалізації програм сприяння, фінансової підтримки виробництва біопалива.

Окрім іншого, однією з основних проблем для України сьогодні є те, що ріпак – перспективна сировина для біопалива, переважно експортується, а наша держава перетворюється на сировинний придаток європейського ринку. Поступово урядовці роблять кроки для виправлення ситуації та формування ринку біопалива, розробляючи та подаючи на розгляд законопроекти щодо розвитку виробництва та використання біологічних палив в Україні. Наразі, стратегічне значення альтернативної енергетики для розвитку країни вимагає рішучих та одностайних дій уряду.

З метою розвитку ринку біопалива в Україні та гарантованого забезпечення агросфери паливно-енергетичними ресурсами має бути реалізована послідовна системна стратегія, яка передбачає податкову підтримку виробництва сумішевих

палив, переробку ріпакової олії для промислового використання, розвиток інфраструктури, дотримання екологічних норм, включаючи раціональне використання земельних ресурсів з урахування системи сівозмін, кліматичних та соціально-екологічних особливостей регіонів, впровадження стимулів для використання екологічно чистих транспортних засобів тощо.

Список використаних джерел

1. Виробництво біодизелю та його вплив на ринок олійних культур, зокрема ріпаку : матеріал IV Всеукр. конф. [«Агроперспектива – 2007. Проблеми становлення ринкових відносин в АПК України»], (Київ, 20 лют. 2007 р.) / Аналітико-консультац. центр Блакитної стрічки ПРООН.
2. Дубровін В. О. Перспективи розвитку технологій енергетики в Україні / В.О. Дубровін, М. Д. Мельничук, В. Г. Мироненко // Біопаливо та відновлювані джерела енергії, проблеми і перспективи розвитку : матеріали наук.-практ. конф. – Вінниця : ВДАУ, 2006. – 103 с.
3. Калетнік Г.М. Біопаливо. Продовольча, енергетична та екологічна безпека України: моногр. / Г.М. Калетнік. – К.: Хай – Тек Прес, 2010. – 516с.
4. Лук'янихіна О.А. Сучасні тенденції розвитку ринку біопалива у світі (огляд) [Електронний ресурс] – режим доступу:http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpn/2011_7/10STR.pdf.
5. Прутська О.О. Державне регулювання розвитку ринку біопалива в Україні / О.О. Прутська // Вісник Запорізького національного університету. - № 1(5). –2010. –С. 23-32.
6. Плахтій Т.Ф. Законодавче регулювання податкового стимулювання вирощування біоенергетичних культур, виробництва і використання біопалива / Т.Ф. Плахтій, В.Ю. Драчук // Зб. наук. праць Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків. – К., 2013. – Вип. 19. – С. 235–239.
7. Податковий Кодекс від 02.12.10 р. № 2755- VI зі змінами і доповненнями.
8. Роїк М.В. Біоенергетика в Україні: стан та перспективи розвитку / М.В. Роїк, В.Л. Курило, О.М. Ганженко, М.Я. Гументик // Біоенергетика. – 2013. – № 1. – С. 5–10.
9. Саблук П.Т., Білорус О.Г., Власов В.І. Продовольча безпека України // Економіка АПК. – 2009. – №10. – С.3-7.
10. Чупайленко О.А. Розвиток використання біопалива для автотранспорту в Україні / О.А. Чупайленко // Управління проектами, системний аналіз і логістика. Науковий журнал: в 2 ч. Ч. 2: Серія: «Економічні науки» . –К.: НТУ, 2014. –Вип.13.
11. Шпичак О.М. Економічні проблеми виробництва біопалива та продовольча безпека України // Економіка АПК.– 2009. – №8. – С.11-19.

Список використаних джерел у транслітерації/References

1. Vyrobnystvo biodyzeliu ta yoho vplyv na rynek oliinykh kultur, zokrema ripaku: material IV Vseukr. konf. [«Ahroperspektyva – 2007. Problemy stanovlennia rynkovykh vidnosyn v APK Ukrainy»], (Kyiv, 20 liut. 2007 r.) / Analityko-konsultats. tsentr Blakytnoi strichky PROON.

2. Dubrovin V. O. Perspektyvy rozvytku tekhnolohii enerhetyky v Ukraini / V.O. Dubrovin, M. D. Melnychuk, V. H. Myronenko // Biopalyvo ta vidnovliuvani dzherela enerhii, problemy i perspektyvy rozvytku : materialy nauk.-prakt. konf. – Vinnytsia : VDAU, 2006. – 103 s.
3. Kaletnik H.M. Biopalyvo. Prodovolcha, enerhetychna ta ekolohichna bezpeka Ukrainy: monohr. / H.M. Kaletnik. – K.: Khai – Tek Pres, 2010. – 516s.
4. Lukianykhina O.A. Suchasni tendentsii rozvytku rynku biopalyva u sviti (ohliad) [Elektronnyi resurs] – rezhym dostupu:http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpn/2011_7/10STR.pdf.
5. Prutska O.O. Derzhavne rehuliuвання rozvytku rynku biopalyva v Ukraini / O.O. Prutska // Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. - № 1(5). –2010. – S. 23-32.
6. Plakhtii T.F. Zakonodavche rehuliuвання podatkovoho stymuliuвання vyroshchuvannya bioenerhetychnykh kultur, vyrobnytstva i vykorystannia biopalyva / T.F. Plakhtii, V.Iu. Drachuk // Zb. nauk. prats Instytutu bioenerhetychnykh kultur i tsukrovyykh buriakiv. – K., 2013. – Vyp. 19. – S. 235–239.
7. Podatkovi Kodeks vid 02.12.10 r. № 2755- VI zi zminyamy i dopovnenniamy.
8. Roik M.V. Bioenerhetyka v Ukraini: stan ta perspektyvy rozvytku / M.V. Roik, V.L. Kurylo, O.M. Hanzhenko, M.Ia. Humentyk // Bioenerhetyka. – 2013. – № 1. – S. 5–10.
9. Sabluk P.T., Bilorus O.H., Vlasov V.I. Prodovolcha bezpeka Ukrainy // Ekonomika APK. – 2009. – №10. – S.3-7.
10. Chupailenko O.A. Rozvytok vykorystannia biopalyva dlia avtotransportu v Ukraini / O.A. Chupailenko // Upravlinnia proektamy, systemnyi analiz i lohistyka. Naukovi zhurnal: v 2 ch. Ch. 2: Seriia: «Ekonomichni nauky» . – K.: NTU, 2014. – Vyp.13.
11. Shpychak O.M. Ekonomichni problemy vyrobnytstva biopalyva ta prodovolcha bezpeka Ukrainy //Ekonomika APK .– 2009. – №8. – S.11-19.

ANNOTATION

WAYS OF STIMULATION OF BIOFUEL PRODUCTION IN UKRAINE

*GUTSALENKO Oksana,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Finance, Banking and Insurance Department,
Vinnytsia National Agrarian University
(Vinnytsia)*

The article is devoted to renewable fuels that are derived from biomass. It is examined that there is no state support and a clear legal framework that would stimulate the production of biofuels as well as raw materials for its production and script development of biofuel production in Ukraine. The basic problems of biofuel production in Ukraine are studied. The instruments of stimulation of the biofuel production are

defined and the consistent and systematic strategy of the biofuel market in Ukraine, designed for 5-10 years, for providing for the implementation of the outlined measures is offered. To develop biofuel production in Ukraine and to provide agrosphere with fuel and energy resources the consistent system strategy, which provides tax support for the production of fuel from biological impurities, rapeseed oil processing for industrial application, infrastructure development, environmental compliance, including sustainable use of land resources with regard to crop rotation systems, climatic, social and environmental characteristics of the regions, the introduction of incentives for environmentally clean vehicles and so on, should be implemented.

Keywords: biofuels, production, directions stimulus, market.

Lit. 11.

АННОТАЦИЯ

ПУТИ СТИМУЛИРОВАНИЯ ПРОИЗВОДСТВА БИОТОПЛИВА В УКРАИНЕ

*ГУЦАЛЕНКО Оксана Александровна,
кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования,
Винницкий национальный аграрный университет
(г. Винница)*

Статья посвящена восстанавливаемым видам топлива, которое получают из биомассы. Исследовано, что в Украине отсутствует государственная поддержка и четкая законодательная база, которая бы стимулировала производство как самого биотоплива, так и сырья для его производства, а также сценарии развития производства биотоплива. Раскрыты основные проблемы производства биотоплива в Украине. Определены инструменты стимулирования производства биотоплива и предложена последовательная и системная стратегия развития рынка биотоплива в Украине, рассчитанная на 5-10 лет, которая бы предусматривала реализацию намеченных путей. С целью развития рынка биотоплива в Украине и гарантированного обеспечения агросферы топливно-энергетическими ресурсами, должна быть реализована последовательная системная стратегия, которая предусматривает налоговую поддержку производства топлива из биодобавки, переработку рапсового масла для промышленного использования, развитие инфраструктуры, соблюдение экологических норм, включая рациональное использование земельных ресурсов с учетом системы севооборотов, климатических и социально-экологических особенностей регионов, внедрение стимулов для использования экологически чистых транспортных средств и тому подобное.

Ключевые слова: биотопливо, производство, пути стимулирования, рынок.

Лит. 11.

Інформація про автора

ГУЦАЛЕНКО Оксана Олександрівна - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: 557555@ukr.net)

GUTSALENKO Oksana - Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Finance, Banking and Insurance Department, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, 3, Soniachna str., e-mail: 557555@ukr.net)

ГУЦАЛЕНКО Оксана Александровна - кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования, Винницкий национальный аграрный университет (21008, г. Винница, ул. Солнечная, 3, e-mail: 557555@ukr.net)

